

KRONIKA

ZA PATRICKOM HANKSOM

“His influence on our community can hardly be overstated, and his impact will continue to be felt for as long as people are analysing language and trying to figure out how it works.”¹

Prvého februára 2024 opustil našu lingvistickú komunitu jeden z najvýznamnejších predstaviteľov modernej lexikológie a lexicografie, korpusovej lingvistiky a onomastiky, **Patrick Wyndham Hanks**. Pôsobil ako hlavný redaktor slovníkov súčasnej angličtiny (*Collins English Dictionary*, *Collins Cobuild English Language Dictionary* a ďalšie), je autorom rozsiahlych slovníkov vlastných mien – krstných mien i priezvisk, mnohých štúdií o korpusovej lingvistike, lexike a sémantike, onomastike, ale aj o všeobecno-metodologických otázkach lexicografie. Prednášal na mnohých univerzitách a medzinárodných vedeckých podujatiach. Prvého marca 2007 predniesol prednášku s názvom *Onomasiological and Semasiological Lexicography: Past, Present, and Future (Onomaziologická a semaziologická lexicografia: minulosť, prítomnosť a budúcnosť)* aj v Bratislave na pôde Slovenskej jazykovednej spoločnosti.²

Na osobné stretnutia a spoluprácu s Patrickom Hanksom spomínajú Ing. Vladimír Benko, PhD., a prof. Peter Ďurčo, CSc.

PREDPOSLEDNÝ ZO „ŠTYROCH MUŠKETIEROV“ BRITSKEJ LEXIKOGRAFIE

Po Johnovi McHardy Sinclairovi (1933 – 2007), priekopníkovi využitia textového korpusu pri tvorbe výkladového slovníka (*COBUILD* 1987³) a jeho sestre Beryl T. „Sue“ Atkinsovej (1931 – 2021), podobnej priekopníčke na poli prekladových slovníkov (p. *Oxford-Hachette* 1994)⁴, nedávno odišiel tretí zo štvorice⁵ veľkých britských lexicografov konca minu-

¹ „Jeho význam pre našu komunitu sa len ťažko dá zveličovať a jeho vplyv tu bude cítiť tak dlho, kým budú ľudia skúmať jazyk a snažiť sa zistiť, ako funguje.“ (Michael Rundell: Obituary: Patrick Wyndham Hanks. In: *International Journal of Lexicography*, 2024, roč. 37, č. 2 s. 135 – 142. Dostupné na: <https://academic.oup.com/ijl/article/37/2/135/7634869>).

² https://www.juls.savba.sk/ediela/zsj/2006_2007/zap2006_2007.pdf

³ *Collins Cobuild English Language Dictionary*. John Sinclair (ed.). London: Collins ELT, Harper-Collins Publishers, 1987.

⁴ *The Oxford-Hachette French Dictionary: French-English, English-French / Le Dictionnaire Hachette-Oxford: francais-anglais, anglais-francais*. Marie-Hélène Corréard and Valerie Grundy (eds.). Oxford and New York: Oxford University Press / Paris: Hachette Livre, 1994.

⁵ Posledným z myslenej štvorice je Michael Rundell, hlavný redaktor prvého slovníka vytvoreného s využitím nástroja Sketch Engine (<https://www.sketchengine.eu/>) – MEDAL – *Macmillan English Dictionary for Advance Learners*. Michael Rundell (ed.). Oxford: Macmillan Education, 2002.

lého a začiatku tohto storočia – Patrick Wyndham Hanks (1940 – 2024). Aj on pôsobil ako hlavný alebo výkonný redaktor niekoľkých veľkých slovníkových projektov vo vydavateľstvách Paul Hamlyn, Collins a Oxford (napr. *EWD* 1971⁶, *COBUILD* 1987, *NODE* 1998⁷), ale zároveň prispel veľkým dielom aj k pokroku v oblasti teoretickej lexicológie, najmä lexikálnej sémantiky (Hanks 2013⁸) a onomastiky (o tom viac Peter Ďurčo).

S Patrickom Hanksom som sa podľa všetkého po prvýkrát stretol na Mathesiovských kurzoch lingvistiky a semiotiky, ktoré po mnohé roky organizoval Ústav teoretickej a komputačnej lingvistiky Matematicko-fyzikálnej fakulty Karlovej univerzity v Prahe. Vzhľadom na medzinárodné renomé pracoviska a dobré vzťahy vedúcich pracovníkov (najmä prof. Evy Hajičovej) s mnohými zahraničnými lingvistami sa medzi prednášajúcimi na podujatí vždy objavilo niekoľko prednášateľov – nebojím sa to tak nazvať – svetového významu. Tak sa stalo, že v roku 1995 prišiel do Prahy aj Patrick Hanks.⁹

Prednášky boli naplánované na dva týždne s prestávkou na víkend, ktorý účastníci trávia individuálne. Už si nepamätám, ako sa stalo, že sme si s Patrickom „padli do oka“, ale pamätám si na našu spoločnú návštevu pamätníka Bitky na Bielej Hore, kam sa na moje prekvapenie dalo jednoducho dostať električkou, a obed v „obyčajnej českej hospode“, čo boli dva body programu, ktoré túžil v Prahe absolvovať.

Neskôr som sa s Patrickom stretával na rozličných konferenciách a workshopoch a počas jeho pôsobenia na Masarykovej univerzite v Brne a na Karlovej univerzite v Prahe aj na jeho tamojších prednáškach, či dokonca aj na jeho prednáške v Bratislave, ktorú tiež niekoľkokrát navštívil. Tu treba spomenúť, že k východnej Európe mal vždy veľmi pozitívny vzťah.

Svoje prezentácie obyčajne začínal povzdychom: „Po toľkých rokoch výskumu v oblasti lexikálnej sémantiky som nakoniec dospel k záveru, že slová (v izolácii) vlastne nemajú významy“. A ďalej to spresnil tým, že majú len „významové potenciály“, ktoré sa aktivujú v kontexte, pričom táto aktivácia sa môže uskutočniť dvojakým spôsobom: konvenčným, čo nazval *normou* („norm“), prípadne inovatívnym, označeným ako *využitie* („exploitation“). Hranica medzi *využitím* a *normou* je však „prierodná“, s pribúdajúcou frekvenciou výskytu v textoch sa *využitia* môžu stať novými *normami*. Celú túto koncepciu opísal vo svojej najrozsiahlejšej teoretickej monografii *Lexical Analysis: Norms and Exploitations* (2013) a následne aplikoval pri tvorbe (elektronického) slovníka anglických slovies (Hanks 2014 –), ktorý však, žiaľ, ostal nedokončený.¹⁰

Na rok 2013 sa mi viaže úsmevná spomienka: krátko po vydaní Patrickovej monografie sme sa stretli na konferencii vo francúzskom Loriente. Po jej skončení mi povedal, že priniesol so sebou väčšie množstvo tých kníh, ktoré plánoval počas konferencie predať. „Obchod“ však nevyšiel podľa očakávania, takže bude musieť opäť platiť za nadváhu v lietadle. „Nekúpiš? Dám Ti polovičnú zľavu“, povedal. Nuž, čo som mu mal povedať, že aj polovičná cena

⁶ *Encyclopedic World Dictionary*. Patrick Hanks and Simeon Potter (eds.). London: Paul Hamlyn, 1971.

⁷ *New Oxford Dictionary of English*. Judy Pearsall and Patrick Hanks (eds.). Oxford: Oxford University Press, 1998.

⁸ HANKS, Patrick (2013): *Lexical Analysis: Norms and Exploitations*. Cambridge – Massachusetts – London, England: MIT Press.

⁹ Pozri <https://ufal.mff.cuni.cz/vmc/tex/brochure.pdf>.

¹⁰ HANKS, Patrick (2014 –): *The Pattern Dictionary of English Verbs* (work in process). Dostupné online na: <https://pdev.org.uk/>.

je pre mňa vysoká? Tak som kúpil, ale aspoň som ho požiadal, aby mi tú knihu podpísal. A dnes som rád, že mám našho osobnú pamiatku.

Počas svojho plodného života pôsobil na rozličných pracoviskách, často v zahraničí – jednak preto, že rád cestoval, a jednak preto, že mal rád nové výzvy. Nakoniec však predsa len zakotvil doma vo Veľkej Británii na Univerzite vo Wolverhamptone, kde mi tak trochu „zmizol z dohľadu“ – cestovať do britského provinčného mesta je predsa len trochu zložité. Správa o jeho smrti ma veľmi zasiahla. Pravdu povediac, ani som si neuvedomil, koľko mal vlastne rokov. Jeho pohreb bol však tiež „inovatívny“, pretože ceremónia v krematóriu bola prenášaná on-line cez internet. Okrem rozlúčky od príbuzných na nej predniesol krátky prejav aj už spomínaný Michael Rundell, z ktorého si dovoľím citovať:

„Keď bolo Patrickovi udelené čestné členstvo v Euralex, hlavnom združení ľudí lexikografickej komunity, predniesol d'akovnú reč, v ktorej povedal, že vlastne len mal veľké šťastie, keď sa ocital v správnom čase na správnom mieste a chopil sa príležitostí, ktoré sa mu naskytili. Nemyslím si, že to bola falošná skromnosť, ale (tentokrát) sa určite mylil. Šťastie nemalo veľa spoločného s Patrickovými ohromnými úspechmi, ani s hlbokým a trvalým vplyvom jeho práce. Je ťažké spomenúť si na jediný významný pokrok v posledných päťdesiatich rokoch v lexikografii, ktorý by nejakým spôsobom nezahrňal aj Patricka.“¹¹

Podrobný životopis spolu so súpisom Patrickových prác možno nájsť na jeho osobnej webovej stránke.¹² „Súpis“ jeho vkladu do lingvistiky nachádzame a ešte dlho budeme nachádzať na mnohých webových i printových stránkach jazykovedných prác.

Češť jeho pamiatke!

Vladimír Benko
Jazykovedný ústav E. Štúra SAV
Bratislava

VÝNIMOČNÉ DIELO VÝNIMOČNÉHO ČLOVEKA

Moje spomienky na Patricka Hanksa sú spojené so zážitkami z jeho prednášok, s tým, ako dokázal – bez pátosu a až odzbrojujúco úprimne – prezentovať svoje teoretické úvahy na vedeckých konferenciách. Aj svoju slávnú a uznávanú CPA metódu (Complex Pattern Analysis) predstavoval tiež skromne – „len“ ako poctivú a svedomitú prácu lexikografa pri pozorovaní dát. Naposledy sme sa osobne stretli na konferencii v španielskej Malage v roku 2015. Tam sa mi úplnou náhodou pošťastilo Patricka odfotografovať v družnom rozhovore s ďalším koryfejom lexikografie a korpusovej lingvistiky svetového formátu, profesorom Františkom Čermákom.

¹¹ „When Patrick was awarded honorary membership of Euralex, the main association for people in the dictionary community, he made a gracious acceptance speech, saying he had merely been very lucky, had found himself in the right place at the right time and then grasped the opportunities that came his way. I don't think this was false modesty, but (for once) he was quite wrong. Luck didn't have much to do with Patrick's formidable achievements or with the profound and enduring influence of his work. It is hard to think of a single significant development in the last fifty years of dictionary-making, which did not in some way involve Patrick.” (Preklad V. B.)

¹² <https://www.patrickwhanks.com/>